

Els dirigents obrers de Gironella (1936-1945): guerra, repressió i exili

L'u de febrer de 1939 les tropes franquistes ocupaven Gironella. Unes quantes companyies d'infanteria, formades per soldats marroquins i legionaris, van entrar per Cal Blau venint des de Casserres. Els republicans oferiren resistència a l'altra banda del poble, al Cap del Pla. Allà es produïren combats i uns quants morts entre l'exèrcit de la República.¹ El mateix dia a la nit el tinent coronel que comandava la força d'ocupació, s'encarregà de buscar les persones que haurien de constituir de forma provisional el nou consistori municipal. D'aquesta manera aquesta població del Baix Berguedà s'incorporava a la "Espanya nacional". Les persones i organitzacions que havien tingut el protagonisme durant els anys de la República i la Guerra Civil s'exiliaven o passaven a la clandestinitat. Amb l'ocupació franquista, a més, el moviment obrer gironellenc patia una de les derrotes més doloroses. Durant molts anys Gironella havia estat l'epicentre del moviment obrer al Baix Berguedà. Fou en aquesta població que els treballadors s'havien organitzat més i millor durant els anys que precediren a la proclamació de la Segona República.² Fou aquí on el conflicte social s'accentuà en el període republicà i fou aquí també on la violència revolucionària provocà més morts durant els temps de la guerra.³ Les diverses tradicions de l'obrerisme català es desenvoluparen en aquesta població del Berguedà. En primer lloc, el sindicalisme combatíu d'arrel anarquista que cristal·litzà a començaments del segle XX amb la creació de la Confederació Nacional del Treball (CNT) i posteriorment de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) i de les Joventuts Llibertàries.⁴ Després, l'obrerisme polititzat que evolucionà cap el comunisme i que s'estructurà organit-

Cartell de la CNT. ARXIU ARB

zativament al voltant del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) o del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), ja iniciada la guerra. També el sindicalisme reformista proper a la Unió de Rabassaires i a Esquerra Republicana de Catalunya, que a Gironella s'organitzà en el Sindicat de Treballadors de la Terra. Finalment el sindicalisme catòlic d'arrel tradicionalista que cristal·litzà el 1935 en el Sindicat Obrer d'Indústries, Arts i Oficis de Gironella i comarca. Aquesta efervescència obrerista va fer que emergissin una bona colla de dirigents autòctons. Ara, amb el nou règim, els dirigents i militants obreristes serien perseguits. Als treballadors afins al sindicalisme catòlic, molts dels quals foren víctimes de la violència revolucionària dels primers mesos de guerra, no els

quedà altra solució que integrar-se en el sindicats verticals del nou règim. Des de l'endemà mateix de l'ocupació, les noves autoritats iniciaren la persecució dels líders i militants que havien conduït el moviment obrer reivindicatiu a Gironella durant els anys precedents. La trajectòria personal de la llarga nòmina de dirigents obrers gironellencs des dels darrers mesos de la contesa civil fins a l'acabament de la Segona Guerra Mundial es pot resumir a partir de tres circumstàncies: els que van morir durant la guerra, els que van ser empresonats o afusellats pel règim franquista, els que es van exiliar (la peripècia vital d'aquests també és diversa: participació a la resistència francesa, internament en camps de concentració alemanys, fugida a Amèrica).

Els que van morir durant la guerra

Ramon Cotcharrera Saló era escrivent. Fou el president del Sindicat Obrer d'Indústries, Arts i Oficis de Gironella i Comarca, de caràcter catòlic. Pertanyia al partit tradicionalista. Fou assassinat el juliol de 1936 al terme municipal de Casserres.

Manuel Guixé Pijoan era treballador tèxtil. Va ser secretari del "Ateneo Gironellense" i membre del grup cultural "Espanaco", proper al sector trentista de la CNT. Participà en la fundació del diari anarquista "Luz y Vida". El 1933 fou president del Sindicat Únic d'Oficis Diversos de Gironella. Va morir el 1936 a causa dels trets que li va disparar Lluís Nicolau amb qui estava enfrontat per qüestions sindicals.

Lluís Nicolau Fort era treballador tèxtil. Se'l coneixia pel "Sempere". Sindicalista de

renom que participà en l'assassinat d'Eduardo Dato, president del Govern espanyol l'any 1921. Era membre de la FAI. Natural de Barcelona s'instal·là a Gironella el 1930 i participà en les col·lectivititzacions d'indústries. S'encarregà de dirigir l'empresa col·lectivitzada de Cal Bassacs durant la guerra civil. S'enfrontà als trentistes de Gironella, motiu pel qual matà a Manuel Guixé el 1936. Desertà del bàndol republicà a finals del 1939 i s'amagà en una cova prop d'Olvan, on fou mort juntament amb 40 persones més per un grup de soldats republicans en retirada.

Joan Penina Sucarrats, era germà de Joaquim Penina, un militant anarquista que fou afusellat a Rosario (Argentina) l'any 1930. Era membre de la CNT. Combaté amb la Columna de Mera en la defensa de Madrid. Va perdre la vida al front d'Extremadura l'any 1938.

Els afusellats i empresonats

Ramon Balaguer Casellas era teixidor de professió. Estava afiliat a la CNT. Afusellat al Camp de la Bota el dia 31 d'octubre de 1939. Tenia 31 anys.

Joan Calveras Corominas era contra-mestre. Pertanyia a la FAI. Tenia 39 anys quan fou afusellat al Camp de la Bota.

Josep Cardó Corominas. També se'l coneixia amb el renom de "El pinyes". Era electricista. Pertanyia a les Joventuts Llibertàries. Fou afusellat el dia 20 de juliol de 1940. Tenia 21 anys.

Joan Casals Comellas era perruquer. Pertanyia a Esquerra Republicana de Catalunya. Fou afusellat el dia 2 de maig del 1939. Tenia 36 anys.

Joaquín Enriquez María. Anomenat "El portuguès" perquè era natural d'Oleiros (Portugal). Militava a la CNT. Fou afusellat al Camp de la Bota el dia 4 de juliol de 1939.

Ramon Lladó Montraveta era pulidor. Pertanyia a la CNT. Fou afusellat el dia 4 de juliol de 1939 a l'edat de 34 anys.

Ramona Peralba Sala era treballadora tèxtil. Se la coneixia amb el renom de "Cambrilsa". Havia estat delegada de la CNT. Afusellada al Camp de la Bota el dia 16 de maig de 1939. Tenia 35 anys.

Ramon Codina Soler treballava d'administratiu a l'Ajuntament de Gironella.

Gironella, el pont vell, l'ajuntament, i el casc antic. ARXIU ARB

Abans de la guerra civil portava la biblioteca de la CNT gironellenca. Voluntari de les milícies populars ingressà més tard al Cos de Carrabiners i participà a la batalla de l'Ebre. Fou ferit a La Fatarella. Abans d'exiliar-se a França s'afilià al PSUC. Formà part d'una de les columnes que envaià la Vall d'Aran. Fou detingut i condemnat a 20 anys de presó. Ingressà al penal de Burgos d'on sortí el 1953. S'instal·là a Manresa. A finals del franquisme reingressà al PSUC.

Els exiliats

Valentí Cadena Cots treballava a Cal Bassacs. De nacionalitat andorrana formava part del Sindicat Únic d'Oficis diversos de Gironella. Participà en les col·lectivitzacions d'empreses tèxtils i del Comitè Antifeixista durant la guerra civil. S'exilià a França amb la seva família.

Roc Casafont Latrilla havia estat vice-president del Sindicat Únic de Treballadors de Gironella, proper a la CNT. Després de la guerra s'exilià a França i col·laborà amb la Resistència francesa. Presoner dels alemanys va ser traslladat a Mauthausen, on va morir el dia 10 de setembre de 1941. Tenia 46 anys.

Capçalera d'una publicació periòdica anarquista. ARXIU ARB

Joan Cubinsà Pla formà part de la CNT de Gironella, en nom de la qual participà al ple intercomarcal de Manresa-Berga el 1935. S'exilià a França el 1939.

Ramon Faura Guitó era sastre. L'any 1932 presidia la Intercomarcal de la CNT de Manresa-Berga. Participà en la reorganització del Sindicat Únic d'Oficis Diversos de Gironella després de la dictadura de Primo de Rivera. Era membre del sector trentista de la CNT, contrari a la FAI. Fou un dels fundadors, juntament amb Josep Viladomiu, del grup anarquista "Amor y Verdad". Durant la guerra civil formà part del Comitè Antifeixista de Gironella i dirigí la col·lectivització de la Colònia Monegal (Casserres). S'exilià a Tolosa de Llenguadoc (França) on va morir poc temps després de l'acabament de la Segona Guerra Mundial.

Manuel Lladó Cortina era treballador del tèxtil. Fou membre del Casal Democràtic de Gironella, del Sindicat Únic d'Oficis Diversos i del grup àcrata "Amor y Verdad". Formà part del Consell Municipal constituït el 19 de juliol del 1936, on s'encarregà de la secció d'economia i finances i treball. Després de la guerra s'exilià a París.

Lluís Pagerols Masforroll era membre de la CNT i teixidor de professió. Havia format part del grup d'afinitat "Espartaco" i havia fundat el periòdic "Luz y Vida". Abans de marxar al front formà part del Comitè Antifeixista de Gironella. S'allistà a la Columna Terra i Llibertat i després a la Columna Durruti. Després de la guerra passà a França i combaté amb la resistència. Capturat, ingressà al camp de concentració de Mauthausen on va morir el dia 6 de gener de 1941.

Josep Selga Viñas va ser un militant destacat del Sindicat Únic d'Oficis Diversos de Gironella. Formà part del Consell Municipal constituït el 19 de juliol, en representació de la CNT. S'encarregà de l'àrea de Defensa de l'Ajuntament de Gironella durant la guerra civil. S'exilià a França el 1939.

Josep Viladomiu Vinyoles era forner i botiguer. L'anomenaven "Xic Rei". Fou el principal organitzador i ideòleg de l'anarcosindicalisme de Gironella. Fou secretari del "Ateneo Gironellense" i membre del grup anarquista "Amor y Verdad", adherit a la FAI. Després de la guerra civil es va exiliar a França. Morí a Tolosa de Llenguadoc el 1967.

Després de la guerra: exili i activisme

L'anàlisi d'aquestes trajectòries ens indica que la majoria dels principals líders de l'obrerisme gironellenc que no van perdre la vida durant els anys de guerra van exiliar-se el 1939 i que, sovint, van continuar l'activitat militant durant l'ocupació

alemanya de França, fet pel qual dos d'ells foren deportats i exterminats al camp de concentració austríac de Mauthausen. D'altres, tornaran a empunyar les armes per a participar en la guerra de guerrilles que una part de l'oposició antifranquista estimulava des de l'exili, com ara la invasió de la Vall d'Aran.⁵ Alguns passaren a Amèrica, la majoria restaren al sud de França on hi havia el gruix de l'exili català, la capital del qual era Tolosa de Llenguadoc. Dels que moriren durant la guerra, alguns ho va fer a les trinxeres, la majoria en columnes anarquistes. D'altres perderen la vida en els primers mesos de la contesa, per causa de la persecució a la que foren sotmesos, cas dels sindicalistes catòlics, o per picabaralles internes entre faistes i trentistes, com ara Manuel Guixé. Només tenim constància d'un dirigent obrer de primera fila amb una llarga condemna de presó. Contràriament, els set afusellats de Gironella són una xifra extraordinàriament alta en relació a la demografia d'aquesta població. A més, es tracta de militants de base, alguns d'ells molt joves. Aquesta circumstància ens adverteix de les característiques de la repressió franquista, que buscava escarmentar i atemorir més que no pas reparar.⁶ Com que els dirigents principals de l'obrerisme local eren morts o a l'exili la justícia sumària exercida per l'exèrcit d'ocupació franquista castigà amb molta duresa a tothom que havia tingut a veure amb les organitzacions de l'obrerisme combatiu durant els anys de la República i la guerra civil. Els efectes d'aquesta persecució es deixaren sentir fonament en l'organització de l'obrerisme reivindicatiu, el qual quedà pràcticament desmantellant durant molt temps. No serà

fins a començaments dels anys seixanta que rebrotarà al Berguedà, també a Gironella, un moviment obrer organitzat, però ara les velles organitzacions del passat tindran un paper subsidiari i seran els nous partits i sindicats, sorgits de la lluita clandestina contra el franquisme institucionalitzat, els encarregats de conduir la lluita per l'emancipació social.

Notes

- (1) Les tropes republicanes ja van encendre les dues serradores del poble el 31 de gener a la tarda per a dificultar l'avenç dels franquistes. El mateix dia 1 de febrer van fer volar parcialment el pont que hi havia damunt el riu Llobregat (una de les metxes va fallar). DANIEL MONTAÑA I JOSEP RAFART (1991), *La guerra civil al Berguedà (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 41.
- (2) Veure JORDI CARA I JORDI JANÉ (2001). "El moviment obrer al s.XX: l'altra cara de la industrialització berguedana" dins L'Erol, nro 70, pàg. 27-37; JOSEP BUSQUESTS et alii (1999), *Gironella. Notes històriques*. Gironella: Associació Cultural el Vilatà.
- (3) A diferència d'altres poblacions de la comarca, on la violència revolucionària no fou tan intensa, a Gironella es produïren moltes morts violentes. Les pròpies autoritats franquistes comptabilitzaren 33 veïns assassinats a la rereguarda durant els 3 anys de guerra. Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1589, EXP.8 Gironella (Barcelona).
- (4) A Gironella la divisió de l'anarquisme s'evidencià en la constitució de dos grups ben diferenciats. D'una banda els seguidors de la FAI, partidaris d'una actuació decididament revolucionària. Agrupats al voltant del grup d'afinitat "Amor y Verdad" i liderats per Josep Viladomiu i Lluís Nicolau. De l'altra, els "trentistes" partidaris del sindicalisme combatiu de la CNT, que es reunien en el grup "Espartaco" i el periòdic "Luz y Vida", liderats per Manuel Guixé i Lluís Pagerols. Els dos sectors de l'anarquisme gironellenc es trobaven al Sindicat Únic d'Oficis Diversos, l'agrupació obrera més ben organitzada i més nombrosa i de la que sortiren els principals dirigents i militants de l'obrerisme local.
- (5) Veure DANIEL ARASA (2004), *La invasión de los Maquis. El intento armado para derribar el franquismo...* Barcelona: Belacqva; FERNANDO MARTÍNEZ BAÑOS (2003), *Maquis y Guerrilleros. Del Pirineo al Maestrazgo*. Zaragoza: Delsan; FERRAN SÁNCHEZ AGUSTÍ (1999), *Maquis a Catalunya. De la invasión de la vall d'Aran a la mort del Caracremada*. Lleida: Pagés Editors; EDUARD PONS PRADES (1977), *Guerrillas españolas (1936-1960)*. Barcelona: Planeta;
- (6) Veure JOAN CORBALÁN GIL (2008), *Justícia, no venjança. Els executats del franquisme a Barcelona (1939-1952)*. Tarragona: Cossetània Edicions; JOSEP MARIA SOLÉ SABATÉ (2003), *La repressió franquista a Catalunya: 1938-1953*. Barcelona: Edicions 62.

Xavier Tornafoch Yuste
Historiador